

SỬ DỤNG CÁC BÀI TẬP TƯƠNG TÁC VÀO GIÁO DỤC BIẾN ĐỔI KHÍ HẬU TRONG CHƯƠNG TRÌNH ĐỊA LÝ Ở TRUNG HỌC CƠ SỞ

TS. PHẠM MINH TÂM*

Nội dung biến đổi khí hậu (BĐKH) được tích hợp vào chương trình Địa lý (ĐL) trung học cơ sở (THCS) dưới ba dạng: toàn phần, bộ phận và liên hệ - với các mức độ sau: 1) Trùng phần lớn (hay hoàn toàn) với nội dung bài học của bộ môn; 2) Trở thành một bộ phận hữu cơ của bài học, được thể hiện bằng một mục riêng, một đoạn hay một vài câu trong bài học; 3) Các kiến thức BĐKH tuy không được nêu rõ trong sách giáo khoa (SGK), nhưng dựa vào kiến thức trong bài học, giáo viên (GV) có thể liên hệ với thực tế để đưa kiến thức vào bài học dưới dạng các hiện tượng, số liệu về BĐKH trên toàn cầu hoặc địa phương,...

1. Các bài học trong chương trình DL ở THCS thực hiện tích hợp giáo dục BĐKH (xem bảng 1)

2. Sử dụng các bài tập tương tác (BTTT) để giáo dục BĐKH trong chương trình DL ở THCS

BTTT được hiểu là bài tập sử dụng trong quá trình dạy học, dựa trên sự tác động và ảnh hưởng lẫn nhau giữa người dạy, người học và môi trường.

BTTT có đặc điểm: được xây dựng dựa trên mối quan hệ tương hỗ, tác động lẫn nhau giữa HS, GV và môi trường. BTTT xác định rõ hơn chức năng, nhiệm vụ riêng của người dạy, người học,... nhằm mục đích cuối cùng là sự phát triển của người học (thông qua việc người học tranh luận, đặt câu hỏi,... với người dạy với các bạn); tạo điều kiện củng cố các năng lực xã hội

Bảng 1. Các bài học trong chương trình DL ở THCS thực hiện tích hợp giáo dục BĐKH

SGK	Tên bài	Nội dung BĐKH
Lớp 6	Bài 17. Lớp vỏ khí	Mục 1. Thành phần của không khí Lượng khí CO ₂ tăng làm cho nhiệt độ Trái Đất cao, ảnh hưởng đến sinh vật và hoạt động của con người.
	Bài 20. Hơi nước trong không khí. Mưa	- Các hoang mạc mở rộng, băng 2 cực tan → hải cẩu không còn nơi sinh sống.
	Bài 22. Các đới khí hậu trên Trái Đất	Sự mở rộng của vòng đai nóng và sự thu hẹp lại của 2 vòng đai ôn đới và 2 vòng đai lạnh
	Bài 23. Sông và hồ	Mục 1. Sông và lượng nước của sông Ví dụ: Mức nước sông của sông Hồng vào cuối năm 2009 giảm, độ sâu của sông Hồng đoạn từ xã Liên Mạc, huyện Từ Liêm đến chân cầu Chương Dương chỉ còn 0,5 - 0,7 m, bãi bồi nổi lên mặt nước,...
Lớp 7	Bài 17. Ô nhiễm môi trường	Mục 1. Ô nhiễm không khí: khí thải nhà kính làm cho nhiệt độ bề mặt trái đất tăng, làm cho mực nước ở các đại dương dâng cao, đe dọa cuộc sống của con người ở các đảo và các vùng đất thấp ven biển...
	Bài 27. Châu lục Nam Cực - Châu lục lạnh nhất thế giới	Nhiệt độ bề mặt Trái đất tăng làm tan băng ở 2 cực → tuần lộc, hải cẩu... không còn nơi sinh sống. Hải báo và các loài chim biển dựa vào tôm cá, phù du sinh vật bị suy cạn do khí hậu nóng và nơi ở của chúng bị thay đổi.
Lớp 8	Bài 2. Khí hậu châu Á	Mục 1. Khí hậu châu Á phân hoá rất đa dạng: nhiệt độ Trái đất tăng, làm cho các đới khí hậu dịch chuyển lên phía Bắc.
	Bài 24. Vùng biển Việt Nam	b. Đặc điểm khí hậu và hải văn của biển: vùng biển nước ta mang tính chất nhiệt đới gió mùa, hay xảy ra thiên tai (bão, lụt, hạn hán) ảnh hưởng đến hoạt động của con người.
	Bài 31. Đặc điểm khí hậu Việt Nam	Nội dung của bài thể hiện đầy đủ đặc điểm khí hậu Việt Nam
Lớp 9	Bài 7. Các nhân tố ảnh hưởng đến sự phát triển và phân bố nông nghiệp	Mục 2. Tài nguyên khí hậu (tích hợp bộ phận)
	Bài 17. Vùng trung du và miền núi phía Bắc	Mục II. Điều kiện tự nhiên và tài nguyên thiên nhiên (tích hợp bộ phận)
	Bài 23. Vùng Bắc Trung bộ	Mục II. Điều kiện tự nhiên và tài nguyên thiên nhiên (tích hợp bộ phận)
	Bài 31. Vùng Đông Nam bộ	Mục II. Điều kiện tự nhiên và tài nguyên thiên nhiên (tích hợp bộ phận)
	Bài 35. Vùng đồng bằng sông Cửu Long	Mục II. Điều kiện tự nhiên và tài nguyên thiên nhiên (tích hợp bộ phận)
	Bài 41. Địa lí địa phương	Mục II. Điều kiện tự nhiên và tài nguyên thiên nhiên (tích hợp bộ phận)

ở họ như: thảo luận, làm việc nhóm, giải quyết xung đột, lắng nghe người khác...

1) BTTT dòng (Lines). Ví dụ: ở mục 1 trong Bài 17 "Thành phần không khí" (ĐL 6) có BTTT sau: "Hãy quan sát hình 45 trong SGK, đánh dấu vào một trong những ý dưới đây và cho biết vì sao em chọn ý đó: "Lượng khí CO₂ trong thành phần không khí tăng đã làm cho nhiệt độ của Trái đất tăng cao,

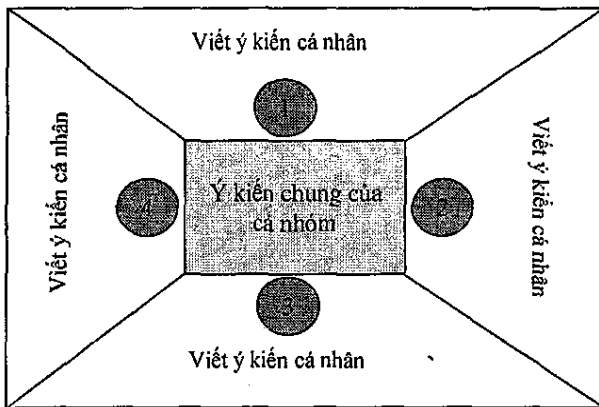
* Trường Cao đẳng sư phạm Hà Nội

có ảnh hưởng đến sinh vật và hoạt động của con người không?

(GV yêu cầu HS giải thích rõ lí do lựa chọn đó).

2) BTTT dạng khăn phủ bàn (4 - corners). Ví dụ: ở mục 1 trong Bài 17 "Ô nhiễm không khí" (ĐL 7) có BTTT sau: "Sự phát triển của công nghiệp và các phương tiện giao thông ở đới ôn hoà đã gọi cho em những suy nghĩ gì về vấn đề ô nhiễm không khí ở đới này?"

Hình 1

GV chia lớp thành 5 - 6 nhóm HS và phát cho mỗi nhóm một tờ giấy A₀, gồm có các phần: *phần chính giữa* và các *phần xung quanh* (được chia theo số thành viên của nhóm, ví dụ mỗi nhóm có 4 HS) (xem hình 1). Mỗi HS ngồi vào vị trí tương ứng với từng phần xung quanh, làm việc độc lập trong khoảng vài phút. HS tập trung suy nghĩ, trả lời câu hỏi, theo cách nghĩ, cách hiểu riêng của mình (về nguyên nhân, hậu quả và những ứng phó với BĐKH ở đới ôn hoà) và viết vào phần xung quanh của mình trên tờ giấy A₀. Trên cơ sở những ý kiến của mỗi bạn, HS thảo luận nhóm, lấy những ý kiến đã được thống nhất trong cả nhóm và viết vào phần chính giữa của tờ giấy. Cuối cùng, lần lượt mỗi nhóm cử đại diện lên trình bày nội dung mà nhóm đã chuẩn bị ở trước lớp.

3) BTTT dạng danh sách (List). Ví dụ: ở mục 1 trong Bài 2 "Khí hậu châu Á phân hoá rất đa dạng" (ĐL 8) có BTTT sau: Hãy lựa chọn một trong các ý dưới đây và cho biết vì sao em lại lựa chọn ý đó: Do ảnh hưởng của BĐKH (nhiệt độ Trái đất tăng), các đới khí hậu của châu Á sẽ: Bị dịch chuyển lên phía Bắc; Bị dịch chuyển xuống phía Nam; Không bị dịch chuyển gì, giữ nguyên vị trí như cũ (yêu cầu HS phải trình bày rõ lí do lựa chọn).

4) BTTT dạng điền vào ô trống (Ranking). Ví dụ: ở mục 2 trong Bài 7 "Tài nguyên khí hậu" (ĐL 9), có BTTT sau: "Hãy suy nghĩ và điền vào các ô trống các ý kiến mà em đã lựa chọn" Cá nhân mỗi HS chúng ta có thể làm gì để góp phần giảm thiểu sự biến đổi của khí hậu nước ta? (yêu cầu HS phải trình bày rõ lí do lựa chọn)

5) BTTT dạng mở rộng câu (Open sentences). Ví dụ: ở mục 2 trong Bài 23 "Điều kiện tự nhiên" (ĐL 9), có BTTT sau: "Hãy suy nghĩ và trả lời câu hỏi dưới đây. Nếu bạn là chủ tịch của một tỉnh ở vùng Bắc Trung bộ, bạn sẽ làm gì để hạn chế các loại thiên tai thường xảy ra ở trong vùng?". Câu trả lời: "Nếu là chủ tịch một tỉnh tôi sẽ...".

Khi sử dụng BTTT, GV cần yêu cầu HS: trình bày rõ lí do lựa chọn của cá nhân trước nhóm (hoặc lớp); học cách lắng và tôn trọng ý kiến (quan điểm) của bạn - dù đúng hay sai,...; phát huy cơ hội được bày tỏ quan điểm của mình.

BĐKH gây hậu quả nghiêm trọng đối với đời sống con người, trong đó có Việt Nam - một trong 5 nước chịu ảnh hưởng nặng nề của BĐKH. Thiết nghĩ, trước hiểm hoạ khôn lường này, việc giúp cho HS thấy rõ hơn nguyên nhân, hậu quả, có những dự báo kịp thời để ứng phó với BĐKH đã và đang diễn ra,... là nhiệm vụ rất quan trọng đối với GV môn ĐL ở THCS. □

Tài liệu tham khảo

1. Bùi Thị Thanh Hương. "Tiếp cận với giáo dục biến đổi khí hậu" (Thông báo khoa học Trường Cao đẳng sư phạm Hà Nội), 2011.
2. Trần Đức Tuấn. "Giáo dục biến đổi khí hậu vì sự phát triển bền vững: thách thức và triển vọng" (Hội thảo "Tăng cường giáo dục biến đổi khí hậu vì sự phát triển bền vững trong giáo dục chính quy và không chính quy"), 2010.
3. Trương Quang Học (chủ biên) - Phạm Đức Thi - Phạm Thị Bích Ngọc. **Hỏi và đáp về biến đổi khí hậu.** Trung tâm Phát triển nông thôn bền vững (SDR), 2011.
4. Nguyễn Dược (chủ biên). **Địa lí lớp 6, 7, 8, 9.** NXB Giáo dục Việt Nam, H. 2012.

SUMMARY

Use the interactive exercises to climate change education in school geography in the classroom would be highly effective, when a teacher says reasonable and dexterity combined with other teaching methods. Not only that it also gives pupils a joy, delight in the learning process.